

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ХІХ — початку ХХ ст.

ВИПУСК ХІХ

КИЇВ 2011

Пропоноване видання є дев'ятнадцятим випуском наукових студій відділу історії України XIX — початку XX ст. Інституту історії України НАН України. Видання продовжує традицію публікації результатів науково-дослідницької діяльності співробітників, аспірантів та здобувачів відділу, працівників провідних вітчизняних наукових установ та викладачів вищих навчальних закладів України.

У збірнику висвітлено широке коло соціально-економічних, політичних, культурологічних, релігійних та біографічних питань з історії українських земель XIX — початку XX ст. Також представлені розвідки, присвячені подіям Першої світової війни.

Наукові доробки, що увійшли до випуску, можуть бути корисними не лише ученим-історикам, викладачам та студентам вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, а й усім небайдужим до минулого України.

Редакційна колегія: *О.П. Ресніт*, д.і.н., професор, член-кореспондент НАН України (голова редколегії), Інститут історії України НАН України, *В.В. Шевченко*, к.і.н., старший науковий співробітник (секретар редколегії), Інститут історії України НАН України.

Члени редколегії: *В.Й. Борисенко*, д.і.н., професор, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, *О.І. Гуржій*, д.і.н., професор, головний науковий співробітник, Інститут історії України НАН України, *О.В. Добрянський*, д.і.н., професор, Чернівецький державний університет імені Юрія Федьковича, *Г.Д. Казьмирчук*, д.і.н., професор, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, *В.П. Коцур*, д.і.н., професор, член-кореспондент Академії педагогічних наук України, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет, *О.М. Лебеденко*, д.і.н., професор, Ізмаїльський державний педагогічний інститут, *О.А. Удод*, д.і.н., професор, Інститут історії України НАН України, *Л.Ф. Циганенко*, д.і.н., професор, Ізмаїльський державний педагогічний інститут, *В.С. Шандра*, д.і.н., професор, старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України, *Н.А. Шип*, д.і.н., професор, Українська академія зовнішньої торгівлі, *О.О. Крижановська*, к.і.н., старший науковий співробітник, Інститут історії України НАН України, *Г.В. Степаненко*, к.і.н., вчений секретар відділу, Інститут історії України НАН України.

Рецензенти: д.і.н., проф. *І.В. Довжук*, д.і.н., проф. *С.В. Корновенко*, д.і.н., проф. *І.Ю. Робак*.

Згідно постанови президії ВАК України від 26.05.2010 р. № 1-05/4 видання внесено до переліку фахових видань з історичних наук (Бюлетень ВАК України, № 6, 2010).

Літературний редактор: *В.І. Кузнецов*.

Набір підготували: *О.В. Фастовець, І.В. Мазуревич*.

Оригінал-макет підготувала: *Л.А. Зубець*.

Видається за рішенням Вченої ради Інституту історії України НАН України.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 6739 від 04.12.2002 р., видане Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Електронна адреса: E-mail — pravhram@rambler.ru.

Problems of the History of Ukraine of XIX — Beginning XX cc. XIX Edition. —

Kyiv: Institute of the History of Ukraine, 2011. — 521 p.

The offered edition is the nineteenth issue of scientific studios of department of the history of Ukraine XIX — to beginning of XX item to the Institute of the history of Ukraine NAS Ukraine. Edition continues tradition of publication of the results of scientifically research activity of employees, graduate students and bread-winners of department, workers of researches the leading domestic scientific establishments and teachers of higher educational establishments of Ukraine.

The collection covers a wide range of socio-economic, political, cultural, religion and background on the history of the Ukrainian lands of the nineteenth early twentieth century. There are also articles devoted to the events of World War I.

Scientific revisions which entered in an issue can profit to not only the scientists-historians, teachers and students of higher educational establishments of humanitarian type but also all unindifferent to the pas of Ukraine.

Editorial Board: *O.P. Reent*, Doctor of History, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine (Head of editorial board), Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, *V.V. Shevchenko*, Candidate of History (Secretary of editorial board), Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Editorial Board Members: *V.Y. Borysenko*, Doctor of History, Professor, M.P. Draho-manov National Pedagogical University, *O.I. Hurzhiy*, Doctor of History, Professor, Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, *O.V. Dob-zhans'kyi*, Doctor of History, Professor, Yuriy Fed'kovych Chernivtsi State University, *H.D. Kaz'myrchuk*, Doctor of History, Professor, Taras Shevchenko Kyiv National University, *V.P. Kotsur*, Doctor of History, Professor, Corresponding Member of the Academy of Pedagogy of Ukraine, Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi State Pedagogical University, *O.M. Lebedenko*, Doctor of History, Professor, Izmail State Pedagogical Institute, *O.A. Udod*, Doctor of History, Professor, Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, *L.F. Tsyganenko*, Doctor of History, Professor, Izmail State Pedagogical Institute, *V.S. Shandra*, Doctor of History, Professor, Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, *N.A. Shyp*, Doctor of History, Professor, Ukrainian Academy of Foreign Trade, *O.O. Kryzhanovs'ka*, Candidate of History, Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, *H.V. Stepanenko*, Candidate of History, Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Reviewers: Doctor of History, Professor *I.V. Dovzhuk*, Doctor of History, Professor *S.V. Kornovenko*, Doctor of History, Professor *I.Yu. Robak*.

According to decision of presidium of the Higher Certification Committee of Ukraine from 26.05.2010 p. № 1-05/4 the edition is included to the list of professional publications in history (report of the Higher Certification Committee of Ukraine, № 6, 2010).

Literary Editor: *V.I. Kuznietsov*.

Composed matter by: *O.V. Fastovets, I.V. Mazurevych*.

Layout by: *L.A. Zubets*.

Published according to decision of Academic Council of Institute of the History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Certificate of state registration of printed medium KB № 6739 from 04.12.2002, issued by State Committee of Information Policy, Television and Broadcasting of Ukraine.

E-mail: pravhram@rambler.ru.

З М І С Т

Передмова	4
<i>Ресніт О.П.</i> (м. Київ).	
Українське ХІХ століття: сучасні проблеми дослідження	6

Розділ І. ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ

<i>Кирієнко О.Ю.</i> (м. Київ).	
Російська військова цензура в українських губерніях за часів Тимчасового уряду	27
<i>Милько В.І.</i> (м. Київ).	
Аграрне питання у діяльності депутатів від українських губерній та міст І–ІІ державних дум Російської імперії (1906–1907 рр.)	37
<i>Маркевич О.В.</i> (м. Житомир).	
Феномен М.І. Комбурляя або хроніка правління волинського губернатора	59
<i>Постернак О.О.</i> (м. Ізмаїл).	
Гірничопромислова буржуазія Півдня Росії в революції 1905–1907 рр.	73
<i>Суліма-Камінська І.В.</i> (м. Київ).	
Кадрове забезпечення царської цензури в Росії на матеріалах діловодства комітетів у справах друку	87

Розділ ІІ. СТОРІНКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ

<i>Шевченко В.В.</i> (м. Київ).	
Внутрішня політика Російської імперії як фактор становлення й розвитку банкільського підприємництва на Півдні України (кінець ХVІІІ — перша половина ХІХ ст.)	106
<i>Борисевич С.О.</i> (м. Київ).	
Державна іпотечна політика Російської імперії у 80–90-х рр. ХІХ ст.	117
<i>Молчанов В.Б.</i> (м. Київ).	
Вплив грошової реформи С.Ю. Вітте (1895–1898 рр.) на життєвий рівень населення підросійської України	129
<i>Жилєнкова І.М.</i> (м. Київ).	
Іноземне землеволодіння на теренах Правобережної України у ХІХ — на початку ХХ ст.	151
<i>Лисенко О.В.</i> (м. Київ).	
Роль іноземних інвестицій у розвитку українського суспільства на початку ХХ ст.	161

Розділ III. СОЦІАЛЬНІ СТУДІЇ*Донік О.М. (м. Київ).*

Зміни у соціально-культурному становищі купецького стану в Україні після реформ 1860–1870-х рр. 194

Єрмілов В.С. (м. Миколаїв).

Упровадження інституту лікарів для бідних у містах Херсонської губернії.....211

Качмала В.І. (м. Київ).

Демографічні особливості Лівобережної України напередодні Першої світової війни 217

Шандра В.С. (м. Київ).

Переселення українських селян до Сибіру у 1861–1917 рр.: чинники та наслідки 228

Розділ IV. ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ, НАУКИ ТА ОСВІТИ*Крижановська О.О. (м. Київ).*

Освіта й культура українських селян наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. 243

Машикін О.М. (м. Київ).

Роль вихідців з Європи у розвитку української прикладної науки та педагогіки (1796–1856 рр.)..... 265

Усенко П.Г. (м. Київ).

Паростки гласності: «Морской сборник» середини 1850-х рр. у полі зору М. Чернишевського, Т. Шевченка та їхніх польських сподвижників 294

Циганенко Л.Ф. (м. Ізмаїл).

Доброчинна діяльність дворян Бессарабії у сфері освіти (остання третина XIX — початок XX ст.)..... 311

Розділ V. СТОРІНКИ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ*Ільницький І.В. (м. Івано-Франківськ).*

Проблеми історії першої російської окупації Галичини (1914–1915 рр.) у сучасному науковому дискурсі 320

Любченко В.Б. (м. Київ).

Генерал-губернаторство областей Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни (1916–1917 рр.)..... 345

Джумиґа Є.Ю. (м. Одеса).

Умови життя дітей в Одесі під час Першої світової війни (липень 1914 — лютий 1917 рр.): соціально-економічний аспект 369

Розділ VI. ПИТАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ІСТОРІЇ*Таранець С.В. (м. Київ).*

Старообрядці-біглопопівці: становлення та еволюція..... 380

Гветадзе І.Г. (м. Донецьк).

Функціонування добровільних об'єднань та установ різної конфесійної приналежності на Півдні України (XIX — початок XX ст.)394

Розділ VII. ІСТОРИОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Любченко В.Б. (м. Київ).

Чинники формування поглядів М. Костомарова на «єврейське питання» та історію українсько-єврейських взаємин402

Макієнко О.А. (м. Київ).

Біля витоків земської періодики в Україні: «Сборник Херсонского земства» (1868–1906 рр.)415

Дзира І.Я. (м. Київ).

Українське літописання XV–XVIII ст. у вітчизняній історіографії 1871–1917 рр.429

Шаравара Т.О. (м. Київ).

Дорядянська історіографія фінансових реформ другої половини XIX — початку XX ст. у Російській імперії459

Великочий В.С. (м. Івано-Франківськ).

Релігійні взаємини в Галичині воєнно-революційної доби: українська історіографія469

Магурчак А.М. (м. Київ).

Листи В. Винниченка до А. Жука480

Янишин Б.М. (м. Київ).

Міста та містечка Галичини другої половини XIX — початку XX ст. у працях сучасних українських та польських істориків497

Розділ VIII. БІОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Малій О.В. (м. Херсон).

Іван Іванович Рахманінов (1826–1897 рр.): сторінки біографії504

Розділ IX. РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Реєнт О.П. (м. Київ).

Українські декабристи чи декабристи на Україні?: Рух декабристів очима істориків 1920-х років / Упор., вступ. ст. та примітки Григорія Казьмирчука, Юрія Латиша. — К.: Логос, 2011. — 195 с.510

До уваги авторів515